

Juni 2021

Uppmaningar till AP-fonderna och regeringen efter Riksrevisionens granskning

AP-fonderna bör vidta åtgärder för att det förvaltade pensionskapitalet ska bidra till Sveriges mål om en hållbar utveckling och regeringen bör se till att det ställs lagkrav på alla AP-fonderna, visar Riksrevisionens granskning som presenterades den 3 juni.

Med anledning av Riksrevisionens [granskning](#) vill vi lyfta fram några problematiska områden för AP-fondernas investeringar, som genom åren mötts av kritik och diskussion. Vi är tolv civilsamhällesorganisationer som i många år bevakat AP-fondernas investeringar och regeringens uppföljning av fonderna. De flesta av oss är medlemmar i nätverket Schyssta pensioner.

Riksrevisionens granskning

Vi välkomnar Riksrevisionens granskning, som tar upp flera viktiga frågor angående AP-fondernas investeringar. AP-fonderna förvaltar det allmänna pensionskapitalet och är därigenom verksamma som investerare och ägare. Vid utgången av 2020 förvaltade de tillsammans runt 2 400 miljarder kronor, vilket är ett betydande belopp. Detta medför ett stort ansvar.

Lagkrav för alla AP-fonderna

Riksrevisionen pekar på att sedan 2019 har Första-Fjärde AP-fonderna ett lagstiftat hållbarhetskrav på sig, och att ett regelverk för Sjunde AP-fonden är på gång. Men Sjätte AP-fonden omfattas inte av dessa regler eller processer.

Liksom Riksrevisionen anser vi att alla AP-fonderna måste omfattas av lagkrav. Vi välkomnar att regeringen påbörjat processen för ett regelverk för Sjunde AP-fonden och att en proposition kommer i höst. Processen behöver dock påskyndas. Exempelvis har Sjunde AP-fonden fortfarande mycket stora innehav i fossila bolag. En process för ett regelverk även för Sjätte AP-fonden måste skyndsamt påbörjas. Det är inte rimligt att vissa AP-fonder omfattas av lagkrav medan andra inte gör det.

Ägarstyrning och dialoger

Angående ägarstyrning, konstaterar Riksrevisionen att möjligheterna att mäta slutliga effekter i form av till exempel ändrade beteenden hos bolag, där det också finns ett klart samband mellan AP-fondernas agerande och förändringen, saknas. Riksrevisionen anser att redovisningen av AP-fondernas arbete med ägarstyrning bör förtydligas så att det enklare går att följa upp vilka resultat det har givit. Riksrevisionen pekar också på att få bolag väljs bort på grund av brott mot internationella konventioner. I stället prioriteras dialog med bolagen i syfte att uppnå förändring. Riksrevisionen anser att AP-fonderna behöver säkerställa att deras ägarstyrning fokuseras på bolag och områden där de har störst möjlighet att påverka och gör störst nytta.

I de fall där AP-fonderna har valt att ha kvar sina innehav i fossila bolag för att kunna föra en aktiv dialog med dem och få dem att ställa om sin verksamhet, ställer vi oss väldigt tveksamma till möjligheterna att få dessa bolag att ställa om sin verksamhet. Ännu har inga av de stora oljebolagen lyckats minska utsläppen i takt med målen i Parisavtalet. Det är orimligt att anta att de stora kol-, olje- och gasbolagen planerar att göra en hållbar omställning i den takt som klimatmålen kräver. Bolagens affärsmodeller grundar sig på att utvinna fossila bränslen vilket gör det osannolikt att det ska gå att påverka dem att ställa om. Att ställa om verksamheten skulle kräva en helt ny affärsmodell.

Vi har genom åren påpekat svårigheterna i att få insyn i hur effektiva AP-fondernas dialoger med olika bolag är och vilka resultat de leder till. I flera fall gör andra investerare en annan bedömning huruvida dialogerna leder till resultat eller inte. Den oberoende tankesmedjan Carbon Tracker Initiative har kartlagt de 70 största olje- och fossilgasbolagens investeringar i projekt som redan är beslutade eller i beslutsstadiet. Kartläggningen visar tydligt att bolagen fortsätter att planera för fossil utvinning. Eftersom bolagen inte gör tillräckligt för att leva upp till målen i Parisavtalet beslutade det danska pensionsbolaget MP Pension 2019 att fasa ut flera av fossiljättarna, däribland BP och Shell. Men Tredje och Fjärde AP-fonden har alltså kvar sina investeringar i BP och Shell.

Flera svenska storbanker, såsom Handelsbanken, SEB och Nordea, har sålt sina innehav i JBS, världens största köttproducent med dokumenterade kopplingar till skogsskövling i Amazonas. Men Etikrådet skriver i sin årsrapport för 2020 att dialogen med JBS avseende hälsa och säkerhet har gett resultat.

Regeringens utvärdering av AP-fonderna

Den 27 maj presenterade regeringen sin [skrivelse](#) till riksdagen om AP-fonderna, där regeringen utvärderar fondernas verksamhet under förra året, inklusive deras hållbarhetsarbete. I år innehöll skrivelsen dessutom en särskild utvärdering av fondernas investeringar i fossil energi, i enlighet med en överenskommelse i Januariavtalet med Centerpartiet och Liberalerna. Riksrevisionen rekommenderar att regeringens rapportering till riksdagen om pensionsförvaltningens hållbarhet bör utvecklas.

Regeringen understryker i skrivelsen att finansiella aktörer har "en central roll" att spela för att styra om investeringar till en mindre fossilberoende ekonomi och att förbrukningen av fossil energi har en direkt avgörande roll för möjligheten att nå Parisavtalets mål. Regeringen uppmanar AP-fonderna att fortsätta sitt arbete för att investeringarna ska vara i linje med Parisavtalets mål. Trots att Första-Fjärde AP-fonderna har minskat sina fossila innehav, har Tredje och Fjärde AP-fonderna fortfarande betydande investeringar i fossil verksamhet, visar regeringens skrivelse. Eftersom det är bråttom att styra om investeringar från fossil energi till en hållbar utveckling för att inte ytterligare elda på klimatkrisen, så borde regeringen vara ännu tydligare med att alla AP-fonderna måste fasa ut fossila investeringar.

Några exempel på problematiska områden för AP-fondernas investeringar

Fossila investeringar

Även om AP-fonderna har minskat sina innehav i bolag som utvinner och producerar fossila bränslen, har de fortfarande kvar betydande innehav i världens största fossilbolag. Enligt en [rapport](#) från Naturskyddsföreningen hade AP-fonderna vid årets början investeringar till ett värde av 15,7 miljarder kronor i 66 av de 200 bolagen i världen med störst kol-, olje- och gasreserver.

Under förra året meddelade Första och Andra AP-fonderna att de beslutat att sälja sina innehav i fossilbolag och de har uteslutit ett stort antal bolag som utvinner och framställer fossila bränslen. Men Tredje och Fjärde AP-fonderna har fortfarande investeringar på 4 miljarder kronor i fossil verksamhet. Innehaven fördelar sig på 32 respektive 9 fossila bolag och uppgår till två miljarder kronor per fond. Sjunde AP-fonden har fortfarande mer än 11 miljarder kronor i 25 fossila bolag, enligt Naturskyddsföreningens rapport.

Biologisk mångfald

AP-fonderna har investeringar i flera företag med kopplingar till skogsskövling i Amazonas. Storskalig sojaodling och uppfödning av köttdjur i Brasilien är två av de främsta orsakerna till skövlingen av regnskogen. AP-fonderna har investeringar i företag som är verksamma inom kött- och sojaindustrin i Brasilien, bland annat JBS och Bunge. JBS är världens största köttproducent. Företaget har kritiserats för brister i sina spårningssystem och för att de säljer kött från boskap som har betat på mark där skogen skövats illegalt. Förutom att bidra till avskogning med stora effekter för den biologiska mångfalden och klimatet, så hotar företagets verksamhet urfolks rättigheter och kränker mänskliga rättigheter, exempelvis finns rapporter om undermåliga arbetsvillkor på rancherna och arbete under slavliknande förhållanden. Urfolken trängs bort från sina traditionella territorier och deras överlevnad och försörjning hotas när skogen avverkas. Flera banker, såsom Handelsbanken, SEB och Nordea, har sålt innehav i JBS.

Bunge har kritiserats för att de köper soja från producenter som är ansvariga för en stor andel av avskogningen i brasilianska Cerrado. Bunge är den största köparen av soja från skövade områden efter livsmedelsjätten Cargill. Enligt Etikrådets årsrapport för 2020, rör sig Bunge i rätt riktning och dialogen med bolaget avslutades under 2020. Bunge har offentligt åtagit sig att upphöra med avskogningen i sin globala leverantörskedja senast 2025. Men många aktörer menar att detta är alldeles för lång tid och att bolaget måste sluta köpa soja från skövade områden omedelbart.

Andra AP-fonden har investeringar i jordbruksmark i Brasilien, som i stor utsträckning används till storskaliga industrijordbruk med grödor som sojabönor och sockerrör. Det senaste decenniet har efterfrågan på jordbruksmark i Brasilien ökat kraftigt. Andra AP-fondens investeringar ligger bland annat i regionen Matopiba i Cerradon, där en snabb utbredning av storskalig soja- och sockerrörproduktion sker. En direkt effekt är att många lokalsamhällen förlorar tillgång till mark som de är beroende av för sin försörjning liksom avskogning och vattenbrist.

Mänskliga rättigheter

Riksrevisionen konstaterar att Första-Fjärde AP-fonderna har fått kritik för att de inte genomför en så kallad *Human rights due diligence* (en process för att kartlägga risker, förebygga och åtgärda kränkningar av mänskliga rättigheter) inför merparten av sina beslut om investeringar.

AP-fonderna har investeringar i företag som är involverade i tre stora fossilgasprojekt i Cabo Delgado i norra Moçambique, däribland det franska oljebolaget Total, japanska Mitsui och portugisiska Galp. Förutom de negativa klimateffekterna och påverkan på den marina miljön som gasutvinningen medför, har projekten också kritiserats för kränkningar av mänskliga rättigheter. Redan innan gasen börjat utvinnas har projekten orsakat stora skador. Över 500 familjer från lokalbefolkningen har tvingats bort från sina hem för att ge plats åt gasinfrastrukturen, och familjerna har förlorat sin försörjning utan skälig kompensation. Det finns också en utbredd frustration bland lokalbefolkningen för att gasutvinningen inte har uppfyllt löftena om arbetstillfällen och ett ökat välbefinnande.

Cerrejón i Colombia är Latinamerikas största kolgruva och producerar 33 miljoner ton kol årligen. Brytningen sker i ett öppet dagbrott. Genom åren har gruvan varit starkt kritiserad för kränkningar av mänskliga rättigheter, tvångsförflyttningar, föroreningar av luft och vatten i närliggande floder som lett till hälsoproblem och sjukdomar hos lokalbefolkningen i området. Cerrejón Coal Company har länge ägts av BHP Billiton, Anglo American och Glencore, men i juni 2021 köpte Glencore ut de två andra bolagen och står nu som ensam ägare. Första till Fjärde AP-fonderna hade 2019 investeringar till ett värde av drygt 1,3 miljarder kronor i bolagen. OECD:s kontaktpunkter i några olika länder [undersöker](#) nu gruvbolagen efter anmälningar från flera internationella och colombianska civilsamhällesorganisationer om allvarliga övergrepp mot mänskliga rättigheter och omfattande miljöförstöring. I september 2020 [uppmanade](#) FN:s särskilde rapportör för mänskliga rättigheter och miljö att gruvdriften skulle stoppas i vissa delar av provinsen på grund av allvarliga effekter för urfolket Wayúu genom föroreningar från gruvan.

Vi har följande uppmaningar till AP-fonderna och regeringen:

AP-fonderna:

- Alla AP-fonder måste sälja sina innehav i bolag som utvinner och producerar fossila bränslen och leva upp till Parisavtalet.
- AP-fonderna bör sälja sina innehav i bolag som bidrar till skogsskövling i Amazonas.
- I de fall det förekommer kränkningar av mänskliga rättigheter kopplat till företags verksamhet bör AP-fonderna fasa ut dessa bolag.
- AP-fonderna bör öka transparensen kring bolagsdialogerna, incidenter som föranleder dialog och resultaten med dialogerna.

Regeringen:

- Regeringen måste se till att det ställs lagkrav på alla AP-fonderna. Initiativet till ett regelverk för Sjunde AP-fonden bör skyndas på och liknande regler för Sjätte AP-fonden behöver initieras.
- I enlighet med Riksrevisionens rekommendation bör regeringens rapportering till riksdagen om pensionsförvaltningens hållbarhet utvecklas och förstärkas.
- Regeringen måste följa upp och se till att AP-fonderna lever upp till Parisavtalet.

Läs och se mer:

[Gemensam debattartikel i OmVärlden](#)

[OmVärlden podd om AP-fonderna](#)

[Seminarium om AP-fonderna på MR-dagarna](#)